

Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
Педагошки факултет – Битола
Македонско научно друштво – Битола

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
ОД ТРКАЛЕЗНАТА МАСА

ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ

*ПОСТОЈАН ИЗВОР НА
ИСТРАЖУВАЊА ВО
НАУКАТА ЗА ЈАЗИКОТ,
ЛИТЕРАТУРАТА И
КУЛТУРАТА*

*Ноември, 2021
Битола*

Универзитет „Св. Климент
Охридски“ - Битола

Македонско научно
друштво – Битола

Педагошки факултет –
Битола

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

ОД

ТРКАЛЕЗНАТА МАСА

**„ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ – ПОСТОЈАН ИЗВОР НА
ИСТРАЖУВАЊА ВО НАУКАТА ЗА ЈАЗИКОТ,
ЛИТЕРАТУРАТА И КУЛТУРАТА“**

Ноември, 2021

Педагошки факултет – Битола
Македонско научно друштво – Битола

За издавачот

проф. д-р Добри Петровски
проф. д-р Невена Груевска

Уредници на Зборникот

проф. д-р Силвана Нешковска
проф. д-р Виолета Јанушева
проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска

Техничко средување

д-р Јосиф Петровски

Лектура

д-р Миме Тасеска-Китановска

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.163.3.09Конески,Б.(082)
811.163.3Конески,Б.(082)

ЗБОРНИК на трудови од тркалезната маса: "Делото на Конески -постојан извор на истражување во науката за јазикот, литературата и културата" [Електронски извор] / Силвана Колевска-Нешковска,[и др.]. - Битола : Педагошки факултет : Македонско научно друштво, 2021

Достапно и на: <http://www.pfbt.uklo.edu.mk/>. - Текст во PDF формат, содржи 151 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 10.11.2021. - Фусноти кон трудовите. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-100-64-2 (Педагошки факултет)
ISBN 978-608-4919-03-2 (Македонско научно друштво)

а) Конески, Блаже, 1921-1993 -- Зборници

COBISS.MK-ID 55421445

Меѓународен организациски одбор

проф. д-р Силвана Нешковска (РС Македонија)

проф. д-р Игор Мавер (Р Словенија)

проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска (РС Македонија)

проф. д-р Хасан Салиу (Р Косово)

проф. д-р Виолета Јанушева (РС Македонија)

проф. д-р Звонко Танески (Р Словачка)

проф. д-р Милена Касаповска-Чадловска (РС Македонија)

проф. д-р Десислава Чешмеџиева-Стојчева (Р Бугарија)

Предговор

По повод 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески и прогласувањето на 2021 година за година на Конески, Педагошкиот факултет од Битола во соработка со Македонското научно друштво од Битола на 1.6.2021 година организира Тркалезна маса со наслов „Делото на Конески – постојан извор на истражувања во науката за јазикот, литературата и културата“. Со организирањето на оваа Тркалезна маса двете институции реализираат две основни начела: чествување на Конески и афирмација на македонскиот стандарден јазик.

На Тркалезната маса со свои излагања учествуваат 20 учесници, професори по македонски јазик од сите три нивоа на образование – основно, средно и високо, како и други истражувачи и почитувачи на делото на Блаже Конески. Тркалезната маса ја отвори проф. д-р Димитар Пандев од Филолошки факултет – Скопје со своето пленарно излагање со наслов „Поетиката на Конески на фонот на филологијата и лингвистиката“.

Зборникот на трудови од Тркалезната маса содржи истражувања кои се презентирани на Тркалезната маса, а се директно поттикнати од богатото творештво на нашиот македонски великан, академик Блаже Конески, во областа на јазикот и книжевноста. Поконкретно, во еден дел од трудовите се прави обид да се откријат педагошките импликации од творештвото на Конески; се дискутираат акциски истражувања на корпусот на Конески во училишната библиотека со цел поттикнување на алтернативно учење кај учениците; потоа, се поставува прашањето за степенот до кој во пишаната практика денес се почитуваат препораките што ги дава Конески за зачувување на македонскиот стандарден јазик; влијанието на другите словенски јазици врз македонскиот јазик, но и се предочува колку е почитувана научната мисла на Конески во другите земји во светот. Еден дел од трудовите се проучувања и толкувања на моќната поетска реч на Конески, останатите се фокусирани на анализа на преводите на поезијата на Конески на другите светски јазици, а секако, осврт се прави и на преведувачките активности на Конески на светски познати поетски имиња на македонски јазик. Дел од трудовите, секако, насочени се и кон прозното творештво на Конески и неговото значење за развојот на современата македонска проза, воопшто. Посебно место во овој Зборник имаат и личните сеќавања на професор д-р Људмил Спасов од Филолошки факултет – Скопје за неговото пријателство и професионална соработка со неговиот почитуван професор и ментор, Блаже Конески.

Ваквата разноликост на трудовите што се дел од овој Зборник само ја потврдува големината на делото што Блаже Конески ни го остави во аманет, но и фактот дека децении по неговото заминување од овој земен свет, Конески претставува непресушен извор на инспирација за нови истражувања во науката за јазикот, литературата и културата.

Од Организацискиот одбор на Тркалезната маса

**Обраќање на проф. д-р Добри Петровски, деканот на Педагошки факултет –
Битола**

Почитувани,

На почетокот би сакал да ве поздравам и да ви се заблагодарам за вашето учество на оваа тркалезна маса која ја организираа Педагошкиот факултет од Битола и Македонското научно друштво од Битола. Во таа насока ја поздравувам и претседателката, проф. д-р Невена Груевска.

Дозволете ми посебно да ги поздравам моите ценети колеги, проф. д-р Људмил Спасов и проф. д-р Димитар Пандев.

Посебна благодарност и до носителите на овие активности моите колеги од Педагошкиот факултет, професорките Виолета Јанушева, Силвана Нешковска и Даниела Андоновска-Трајковска.

Секој обид да се направи макар и кратка ретроспектива на научното и на поетското дело на големиот Блаже Конески претставува огромна одговорност за тој што е задолжен да го направи тоа, во случајов одговорноста е моја, одговорноста е наша...

Блаже Конески е колосална личност на македонската култура на 20 век. Тој е лингвист од светски размери, поет, есеист, литературен историчар, професор, прв претседател на Македонската академија на науките и уметностите, член на Комисијата за изработка на македонскиот правопис и за кодификација на македонскиот литературен јазик, Конески, пред сè, е родољуб, кој целокупното свое дело го заснова врз чувството што се буди во него, љубовта кон земјата Македонија. Историјата на Македонија ја оживува, тешкото минато и традиција ги опева и воспева и, на таков начин, ги поттикнува родољубивите чувства и слободниот дух во секој читател.

Делото на Конески ги исполни и ги продлабочи вековните идеи и заложби на неговите предци, меѓу другите идеите на Крчовски, Пејчиновиќ, Прличев и Мисирков за македонскиот јазик и за македонската државност. Самиот Конески, во една негова песна истакнува: *Какви порази сме морале да издржиме, какви срамови, какви поруги, Боже умот дури ми се свртува...* Со ова покажува дека Македонецот мора да истрае пред сите предизвици. Со златно слово го запишува аманетот за Македонците и најзначајната улога што ја има македонскиот јазик за нив: *Послушајте Македонци! Јазикот е единствената наша татковина. Сè додека го чуваме, го негуваме, го вардиме, го гледаме јазикот наш македонски – ќе може да сметаме дека ја имаме и татковината. Како куќа, како дом, како огниште.*

Ние си одиме, земјата останува, ќе рече во една пригода. Така тој си замина и ни ја остави земјата побогата за неговото дело, но и заветот секоја наредна генерација да се грижи и да го негува македонскиот јазик оти тој е „како куќа, како дом, како огниште.“

Уште еднаш, упатувам срдечен поздрав до сите учесници и гости.

Да си посакаме пријатни моменти во ова наше заедничко дружење и чествување!

проф. д-р Добри Петровски,
декан на Педагошки факултет – Битола

Обраќање на доц. д-р Невена Груевска, претседател на МНД—Битола

Почитуван декане на Педагошкиот факултет—Битола, професоре д-р Петровски, почитувани учесници на оваа виртуелна тркалезна маса, се надевам дека нема да звучи нескромно ако кажам дека се гордеам со овој настан затоа што го подготвија членовите на Македонско научно друштво—Битола.

Зошто го нагласувам ова? Тоа го правам од едноставна причина што деканот е член на МНД—Битола, модераторките се членови на највисоките тела на МНД—Битола, а и најголем дел од учесниците (колку што забележав 11 или 12), кои со свои трудови се претставуваат на тркалезната маса, се членови на Македонско научно друштво—Битола.

Се разбира, дополнителниот квалитет на овој академски настан го обезбедуваат вашите и наши гости. Упатувам голем поздрав и до почесните говорници Људмил Спасов и Димитар Пандев.

Делото на Конески е постојан извор на научни истражувања. Јас би додала — и врток од кој бликаат инспирации, храна која го јакне организмот, па и имунитетот ако сакате.

Оние кои ме познаваат, знаат дека јас сум љубител на планината и на природата. Често се искачувам на Пелистер, по истата патека, а секогаш различна, имагинарна, незаборавна. Такви се и делата на Блаже Конески. Познати насекаде, лесно достапни во секоја библиотека, а кога ги читате, секогаш се различни, имагинарни и незаборавни. Но, во оваа пригода нема да зборувам за делата, туку за делото, како збир од делата на Блаже Конески.

Како што е познато, академик Блаже Конески е првиот избран претседател на Македонската академија на науките и уметностите, а одлуката е донесена на 9 октомври 1967 г. во Скопје. Календарски, тоа се 7 години по формирањето на Научното друштво во Битола, кое денес со задоволство потсетува дека во своите редови имало дури 16 членови на МАНУ. Впрочем, врската меѓу МАНУ и МНД—Битола е толку навезена колку и неговата „Везилка“ во која, како што е познато, опишува како да се роди строга македонска песна.

Без лажна скромност, би сакала да кажам дека трудовите на денешната тркалезна маса предизвикуваат дополнително вдилабочување и анализа на митот во поезијата на Конески, за мотивите околу препевот на неговата „Стерна“ на англиски и на француски јазик, но и преводот на неколку негови поетски дела на италијански јазик. Тоа, уште еднаш го потврдува опфатот на публиката, на читателите од Европа кои уживале, а (не се сомневам) и денес уживаат во поезијата на Конески.

Ние во Македонско научно друштво—Битола не застануваме со активностите посветени на Блаже Конески и токму од денеска се подготвуваме за посета на неговата родна куќа во Небрегово каде што со задоволство ќе подариме дел од издавачката дејност на нашето Друштво.

Почитувани учесници на тркалезната маса, ви посакувам пријатна работа и ви честитам за вашиот придонес кон големиот јубилеј – 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески.

Ви благодарам за вниманието,

доц. д-р Невена Груевска, претседател на МНД—Битола

СОДРЖИНА

Димитар Пандев

ПОЕТИКАТА НА КОНЕСКИ НА ФОНОТ НА ФИЛОЛОГИЈАТА И
ЛИНГВИСТИКАТА..... 9

Људмил Спасов

МОИТЕ СЕЌАВАЊА ЗА КОНЕСКИ 14

Виолета Јанушева, Марија Стојаноска

КОНЕСКИ, МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ПИШАНАТА ПРАКТИКА 20

Анита Ангелевска

ЛУЃЕ НА „НОВОТО ВРЕМЕ“ Конески vs. св. Климент..... 30

Звонко Танески

ТРЕТМАНОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО СЛОВАЧКАТА СЛАВИСТИКА..... 36

Весна Продановска-Попоска, Мирјана Пачовска

ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ ВРЗ МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК СПОРЕД КОНЕСКИ..... 42

Лили Бошевска, Александра Упале

ИСТРАЖУВАЊА ВО УЧИЛИШНА БИБЛИОТЕКА: ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ –
ИЗВОРНИК НА ИЗВОНРЕДНОСТА НА МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК
..... 50

Миме Тасеска-Китановска

УТВРДУВАЊЕ НА СОДРЖИНИТЕ ПО ПРАВОПИС ВО НАСТАВАТА ПО
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА ОД ОСНОВНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ И ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ВО СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ 56

Лидија Павловска, Марија Пискачева

МОЖНОСТИ ЗА КОРЕЛАЦИЈА МЕЃУ НАСТАВНИТЕ ПРЕДМЕТИ И
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ..... 69

Виолета Китановска

ПЕДАГОШКОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА КОНЕСКИ 73

Светлана Јакимовска

ПОЖИВОТОТ НА КОНЕСКИ 79

Златко Жоглев

МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ 91

Даниела Андоновска-Трајковска

МЕТАПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ЗА РАЃАЊЕТО НА ПЕСНАТА ЗА
„СТЕРНА“98

Милена Касапоска-Чадловска, Силвана Нешковска, Лела Ивановска

АНАЛИЗА НА АНГЛИСКИОТ И НА ФРАНЦУСКИОТ ПРЕПЕВ НА „СТЕРНА“ ОД
БЛАЖЕ КОНЕСКИ..... 105

Стела Босилковска

ПРЕПЕЈУВАЊЕТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ... *оти поезијата помага да се откријат*
прозодиските елементи на јазикот... 117

Ана Динковска-Божиновска

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА СИМБОЛИЧКИТЕ АСПЕКТИ НА ПЕСНАТА
„ДЕТЕ ЗАСПАНО КРАЈ ЕЗЕРО“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ 127

Иван Антоновски

„ЛОЗЈЕ“ НА КОНЕСКИ КАКО (НЕ)СЛУЧАЕН НАСТАН
ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ..... 132

Зоран Николовски

ЗА НЕКОЛКУ ЛЕКСИЧКИ ГАЛИЦИЗМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 140

ПОЖИВОТОТ НА КОНЕСКИ

Апстракт: Валтер Бенјамин го воведува терминот *поживот* во традуктологијата со цел да го објасни значењето на преводот за литературното дело. Имајќи го в преграб поетскиот опус на Конески, неминовно се прашуваме дали и колку го овозможуваме неговиот поживот или, подобро речено, неговиот живот надвор од нашата татковина зашто поезијата на Конески е и македонска, но и општочовечка. Него го мачат и историјата и иднината, и животот и смртта, и обврските во сегашноста и оние насочени кон вечноста.

Предмет на овој труд е препевот на поезијата на Конески на англиски јазик. Корпусот го сочинува препевот на неколку негови поетски дела поместени во изданието *Основоположници на модерната македонска поезија (Founders of Modern Macedonian Poetry)*, а традуктолошката анализа опфаќа повеќе аспекти.

Од една страна, посветуваме внимание на пренесувањето на културните елементи, а анализата ни покажува кои стратегии ги користела преведувачката при пренесувањето на обележјата на македонската култура и колку севкупното издание, заедно со паратекстот, му овозможува на читателот англофон да нурне во една култура, неретко далечна за него.

Потоа, предмет на наша анализа се и преводните решенија на повеќе јазични рамништа следејќи го методолошкиот пристап на т.н. *матрица на преводливост*. Прво се насочуваме кон версификацијата, на уметноста на формата во неговата поезија за да откриеме дали и како е пренесена во преводот. Потоа, ја анализираме лексиката, која е вкоренета во традицијата, но која, неретко, е и иноваторска. На крајот посветуваме внимание и на специфичната синтакса и на стилските фигури кои претставуваат дополнителен предизвик и за најумешниот преведувач.

Клучни зборови: поезија, препев, македонски јазик, англиски јазик.

Вовед

Пишувајќи го предговорот кон германскиот препев на Бодлеровите *Париски слики (Tableaux parisiens)*, Валтер Бенјамин создава еден од клучните, незаобиколни текстови во филозофијата на преведувањето, па и во современата наука за преведувањето воопшто. Во есејот насловен како *Задачата на преведувачот* (Benjamin 2004: 15–23), истакнува дека задачата на преведувачот не е да го информира читателот за содржината на оригиналот, туку да учествува во она што тој го нарекува *überleben* или *поживот* (во оригиналот). На тој начин, преводот му овозможува на оригиналот т.н. *продолжен живот*, односно преводот, преку пресоздавање го обезбедува опстанокот на оригиналното дело. Притоа, според Бенјамин, преводот ќе биде и под влијание на начинот на кој оригиналното дело било прифатено од публиката. Тоа значи дека врз преведувачот ќе влијаат и вредностите кои појдовниот текст ги добил низ времето, особено оние кои ги стекнал во „времето на неговата слава“.

Ако ваквите филозофски размисли на Бенјамин ги ставиме во контекст на поезијата на Конески, станува јасно дека неговата поезија го живееше, но и сè уште го живее „времето на својата слава“. Иако од историска перспектива тоа време е релативно кусо, јасно е дека и делото и поезијата на Конески се вселиле надвор од времето уште многу одамна. Поезијата на Конески е и македонска, но и општочовечка. Него го мачат и историјата и иднината, и животот и смртта, и обврските во сегашноста и оние насочени кон вечноста. Напусто, ние кои сакаме да се наречеме негови наследници, понекогаш го забораваме тоа. Самото наше битисување, актуелниот миг, миговите, го оживуваат повторно неговиот *поживот*.

Водени од тоа, се определивме да го посветиме овој труд на *поживотот* на поезијата на Конески, земајќи го предвид најновиот превод на англиски јазик, на неколку негови дела поместени во изданието *Основоположници на модерната македонска поезија (Founders of Modern Macedonian Poetry)*.

Методолошката рамка за традуктолошка анализа следи два принципа.

Од една страна, се осврнуваме на ставот на Бенјамин дека при преведувањето доаѓа до хармонизација на два јазика и притоа се создава нов т.н. *чист јазик* (Benjamin 2004: 18) во кој заемно се дополнуваат преводот и оригиналот. Нашата цел е да видиме дали преведувачот успеал да создаде таков *чист, просушен јазик*, кој му овозможува на оригиналот да блеска и на англиски јазик и кој дозволува елементите од македонската култура да се видат и на англиски јазик.

Од друга страна, анализата е вршена и со примена на призмата на матрица на преводливост, која како концепт во современата македонска традуктолошка мисла, е внесена од страна на професорот Драги Михајловски. Матрицата е предмет на анализа во неговата докторска дисертација, а потоа и во книгата *Под Вавилон* (Михајловски 2006). Во неа тој истакнува дека матрицата се базира на учењата на руските формалисти, пред сè на Јакобсон, кој, барајќи го она што едно дело го прави литературно, го создава концептот на „литерарност“ (Jakobson 1973). Литерарноста се заснова на таква употреба на јазикот која отстапува од неговата вообичаена, секојдневна употреба. Михајловски, руската лексема *отстранения* (отстранувања), ја пренесува со македонската *очудувања*, па при изработката на матрицата на преводливост, *очудувањата* се анализираат на повеќе рамништа: фонолошко, лексичко, синтаксичко и семантичко.

Поезијата на Конески

Во изданието кое е предмет на наша анализа, поместени се шест поетски остварувања на Конески: поемите *Мостот* (1945), *Средба со Жинзифов* (1948) и *Илинденски мелодии* (1948), како и песните *Караорман* (1948), *На граница* (1948) и *Закопна песна*. Песните кои влегле во изборот на академик Сталев, припаѓаат, главно, на раниот опус на Конески, во кој јасно се препознаваат неговите поетски преокупации и на тематски и на јазично-стилски план.

Во сите песни доминираат патриотски мотиви, а кои, кога станува збор за македонската историја, неодминливо го опфаќаат ропството, па во песните забележуваме алузии и на турското ропство, и на подоцнежната фашистичка окупација. Тоа, пак, неминовно значи спомен на жртвите знајни и незнајни за да се постигне идеалот, слободата, која се дише со полни гради по војната. Меѓу овие песни, малку поголем степен на личен белег, на сопствена судба, сретнуваме во *Закопна песна*.

Освен патриотските мотиви проткаени со лична размисла, во овие први песни забележуваме и една тенденција која Конески нема да ја напушти до крајот на својот творечки век. Тој, како ученик на Рацин, жедно пие од изворот на народната традиција, на фолклорот. Народната поезија Конески не само што ја проучувал туку и ја љубел, ја почувствувал. Тој ја вткал народната поезија и на планот на фигури на формата и во однос на стилските фигури, па и во однос на дијалошката форма, особено видлива во *Караорман*.

Во таа смисла, иако темата на трудот е поживотот, и самиот Конески, интерпретирајќи ја, преведувајќи ја народната поезија, со својот творечки дух ѝ вдахнал поживот на народната поезија.

Конечно, наредните поглавја се однесуваат на јазикот и стилот на Конески. Треба да се истакне дека рецептот за „проста и строга македонска песна“ Конески го следи верно во овие одбрани песни. Зборовите, речениците се јасни, стилот е едноставен без

претерани барокни украси. Единствениот украс се јасната мисла и искреното чувство кои, поаѓајќи од минатото, се подаваат кон иднината.

Особеностите на англискиот превод – функцијата на паратекстот

Најновиот превод на поезијата на Конески на англиски јазик датира од 2011 г. Збирката *Основоположници на современата македонска поезија*, освен на Конески, опфаќа и дела од Рацин, Неделковски, Шопов... Автор на препевот е Билјана Здравковска. Бидејќи препевот е наменет за англиската и за англофонска публика, интересно е, пред сè, да се спомене и паратекстот, односно воведот и поговорот. Нивната функција би била да му овозможат на странскиот читател да продре полесно во поезијата, и во јазична и во културолошка смисла.

Во тој поглед, јасно е дека составувачите ги имале предвид пред сè јазичните тешкотии, особено во однос на изговорот на македонските антропоними и топоними. Од таа причина, на самиот почеток се дадени одредени фонолошки објаснувања. Тие се однесуваат на третосложното акцентирање, на фонетскиот правопис и на употребата на дијакритичките знаци. Преку примери од англискиот јазик се доловува како приближно звучат одредени македонски фонеме. Иако станува збор за јазична проблематика, ваквите упатства се корисни за да може странскиот читател да осознае како звучат македонските имиња, па, посредно, и македонската култура.

Во воведниот дел, поезијата на Конески е опсежно разработена. Сепак, воведот не е целосно во функција на поезијата застапена во збирката. Имено, по кусиот осврт на песната *Мостот*, истакнати се главните поетски преокупации на Конески, а потоа следува опширна и темелна анализа на песната *Тешкото*, која воопшто не е поместена во ова издание. Притоа, дури и се цитираат одредени стихови од оваа песна, транскрибирани со латинични букви, но без никаков превод. По деталната анализа следува и куса разработка на размислите на Конески за улогата на поезијата по стандардизирањето на јазикот и за местото на народната поезија, која на странскиот читател би му била од полза.

На самиот крај на делото, поместена е биографија за Блаже Конески, богата со информации за неговиот научен и литературен опус, но која не ја отсликува директната врска на Конески со неговото творештво. Всушност, биографијата содржи исцрпни информации, но не и доволно елементи кои го опишуваат контекстот во кој авторот работел и творел.

Конечно, во преводот на поезијата е застапена и една фуснота. Таа е ставена со цел да се даде појаснување за преводот на насловот *Илинденски мелодии (Ilinden melodies)*. Во објаснувањето стои дека Илинден (Ilinden) го означува празникот Свети Илија, односно денот на Република Македонија кој се слави на втори август секоја година. Земајќи ја предвид тематиката разработена во песната, односно сеќавањата на Илинденското востание, а особено споменувањето на Гоце Делчев, фуснотата не оди во прилог за полесно разбирање на поемата, односно не го илустрира историскиот контекст на кој се однесува.

Фонолошки предизвици

Во однос на фонолошките особености во одбраните поетски дела на Конески, во трудот е ставен акцент на римата и на фигурите на формата.

Римата е често застапена во одбраните песни на Конески, но сепак, нејзината употреба не подлежи на строги законитости. Така, во една иста песна, една строфа може

да има вкрстена рима, а веќе наредната строфа да е составена само од два римувани стиха:

*Без радост овој живот **мина**
кон слобода во скршен **порив** –
мој дален роде, еве **гинам**
а толку малку, малку **сторив**.*

*О зар ќе згасне мојот спомен,
мојата мака и подвиг **буен**?
Кажете. Сам сум ... **Викам**. Молам.
Зар никој нема да ме **чуе**?*

*This life has passed without joy
Towards the freedom with broken desire-
Oh, my distant homeland, look I am dying
And I have still a lot to finish.*

*Oh, would my memory die too,
My distress and my great **deed**?
Do tell me. I am alone... I cry. I beg.
Is there no one that listens to **me**?*

(Средба со Жинзифов)

За жал, анализата на препевот на оние песни чија ритмика, во голем дел, е дадена, меѓу другото, и со римата, покажува дека со англискиот препев не води сметка за ова обележје. Дури и онаму каде што забележуваме рима, се чини дека таа е најчесто случајна и се должи на распоредот на зборовите. Ваквата загуба се чувствува особено во песните *Мостот*, *Средба со Жинзифов* и *На граница*.

Местото на римата најчесто е на крајот на стихот, освен во песната *Илинденски мелодии*, во која римата е поместена и во внатрешноста на стиховите:

*Тебе те **чека** гората,
тебе те **нека** полето.
The forest is **waiting** for you,
The field is **longing** for you.*

Забележуваме дека римата во препевот не е куса и исполнета како во македонската песна, но сепак, и англиската песна содржи извесно созвучје.

Алитерацијата е една од омилените фонолошки алатки на Конески, па неа ја среќаваме речиси во сите творби застапени во изборот. Така, алитерацијата е застапена и во песните со фолклорна инспирација, како на пример, *Илинденски мелодии*:

*Ти си, **младост**, за да се радувам,
малој моме за да те **милувам**!
You are a heyday **that brings** me joy,
A little **bird that brings** me love.*

Алитерацијата, пак, од друга страна, нè воведува во разговорот со Жинзифов со особена моќ:

*На стара **Москва** улица **мирна**.
Минам – и **минат** **матно** (...)
Old street in **Moscow**. A quiet one.
I **pass** – and vaguely **pass** too (..)*

Таа дури создава и простор за кулминација во истата песна:
*Зар твојот живот треба исто
но пушти **натје нуст** да фати!
So your life should too easily
Go down to the **drain!***

Со таков, посовремен израз, се одликува и песната *На граница* во која повторно ја сретнуваме алитерацијата:

*А кој бедем ќе го скроти
на народот **бранот бурен**,
и кој ќе му стане спротив
кога народ ќе се сплоти
тиранството да го урне!
And what walls shall tame
The violent waves of people,
And who will stand in their way
When the people become one
So to bring down the tyranny.*

Недоследноста во однос на пренесувањето на римите се забележува и кога станува збор за алитерацијата. И таа е често случајна, повеќе наметната од составот на англиската лексика отколку од некоја намерна интервенција на преведувачот. Така, во првиот пример, четирите алитерации на оригиналот, се пренесени со три во преводот. Во препевот забележуваме дури и анафора, која би можеле да ја толкуваме како извесна компензација за испуштените пренесувања на фонолошките особености. Во овој случај, во препевот би можеле да интервенираме со замена на *little bird* (*литл б'рд*) со *baby bird* (*бејби б'рд*) бидејќи смисловно нема да се оддалечиме многу, стилски ќе ја доловиме галовната нијанса, а би ја овозможиле повторно и четвртата алитерација.

Покрај алитерацијата, слично на народната поезија, во овие одбрани дела на Конески се сретнува и анафората. Повторувањата на почетокот на стиховите се забележливи особено во *Илинденски мелодии* и во *Караорман*:

*Да ни е пролет пролетта,
да ни е наше полето,
да ни се мили селата,
да ни е радост челада!
Let the spring be spring,
Let the field be ours,
Let the villages endear,
Let the children bring joy!*

*Кај да најдам нивна убавина,
кај да видам нивни очи,
кај да чујам нивното зборвање?
Where should I seek for their beauty,
Where should I look for their eyes,
Where should I hear their chatter?*

Од наведените примери, но и од пошироката анализа на корпусот, јасно се забележува дека преведувачката водела сметка за анафората и за нејзино потполно пренесување во целиот текст.

Конечно, при анализа на песната *Средба со Жинзифов*, од фонолошки аспект е забележлива специфичната употреба на гласот *ж* во последните строфи:

*И прв ме жијжна твојата мака
за тебе близок, жив да те сетам.
And I am the first one who was upset with your trouble
Because I am your close one, I wanted to feel you alive.*

*Ми треба другар ... Штом јад ме стиска
и срцево е студен камен,
јас кај да најдам душа блиска
со жизнен да ме стопли пламен?
I need a friend... When grief tortures me
And when my heart is as cold as a stone,
Where to I find a common soul
To warm me with a vital fire?*

Во последната строфа асонанцата кулминира со четирикратна употреба на буквата *ж*:

*А Жинзифов? Во први зори
тој орач беше на пушта нива.
Па живеј таков и во нас гори,
о Жинзифов, ко љубов жива.
What about Žinzifov? In the early dawn
He was a plowman of the desolated field.
And so he lives and glimmers like this in us,
Oh Žinzifov, alive like a love.*

Јасно е дека Конески ја употребува асонанцата за да даде дополнително семантичко значење на гласот *ж*. Го користи и глаголот *жијжна* со цел да го истакне своето сочувство со Жинзифов, но уште повеќе со другите зборови: *жив*, *жизнен*, *живеј* или *љубов жива*. Значи, Конески, со употребата на *ж*, со делото на Жинзифов упатува прво на болка, но потоа и на победа над болката, па и над смртта бидејќи сета останата лексика која започнува со гласот *ж*, означува живот. Вака поставената асонанца претставува сериозен предизвик за преведувачот. Од една страна, доближувањето до македонскиот изговор на гласот *ж* е овозможено во предговорот, во кој се објаснува овој глас, односно неговиот звучен еквивалент во англискиот јазик. Сепак, употребата на оваа фонема не е возможна во широк спектар зборови од англискиот јазик. Од таа причина употребата на *l* во последната строфа може да се разбере како еден вид компензација за да се истакнат зборови кои означуваат „живот“, „сјаење“ или „љубов“.

Лексички предизвици

При преведувањето на поезијата на Конески, лексичките предизвици не потсетуваат веднаш на ставовите на Бенјамин (Benjamin 2004: 17). Тоа се согледува во однос на вредностите кои делото ги доживува во времето на својата слава, но и на патината која му додава нов слој, т.е. нова димензија на делото.

Тоа се однесува особено на доминантната лексичка црта на оваа поезија, односно на архаизмите, кои Конески ги користи за ја оживее народната поезија. Сепак, дел од формите за кои тој се залага и кои ги користи во своите првенчиња, ќе бидат видоизменети или стандардизирани во поинаква форма, токму преку практичната употреба. Од таа причина, ваквите форми ги перципираме како архаизми (иако тоа не била нивната почетна намена).

Од архаичните форми, уште во песната *Мостот* ја среќаваме именката *Немец*. Во одбраните песни многу се застапени и други именски форми: *опул, стаја, немош, умир, моме*. Такви форми има и во стихот од *Илинденски мелодии: по апџани, по зандани*. За сите лексеми се понудени современи англиски форми, и тоа соодветно: *German, look, room, weakness, peacefulness, girl*. Во преводот на синонимниот пар од *Илинденски мелодии* понудени се синонимите *prisons and dungeons*, при што вториот еквивалент има извесен архаичен призвук. Инаку, посоодветни преводни решенија би можеле да се понудат особено во случајот на лексемата *моме*, за која постои и архаичната форма *a maid* односно *maiden*. Во однос на глаголите сретнуваме и архаични и дијалектни форми како: *дума, слага* (наместо *слегува*), *фана*. Понудени се современи еквиваленти и за глаголските форми: *think, fall down*, односно *go*. Освен придавката *дробен* (бисер), типична за народната поезија, сретнуваме и други придавки со архаичен призвук како *добер, мрхов* или *жизнен*. И за нив се понудени современи еквиваленти: *small, good, dead* и *vital*.

Сложенките се ретко застапени во почетните творби на Конески. Во изборот сретнуваме само две: *темно-златно (кубе)* и *солзно-трепкав (спомен)*, обете во песната *Средба со Жинзифов*. Првата сложенка е калкирана во англискиот превод *dark-golden (dome)*, но, за жал, во вториот случај е прибегнато кон одземање со преводот *sad memory*. Ваквиот превод е генерализиран во голема мера, па и смисловно би бил посоодветен преводот *tearful, teary* и *blinkly*.

Во однос на антропонимите, покрај Жинзифов, во изборот се сретнуваат и *Гоце* и *Бурандар*, без никакви референци со кои би се упатил читателот на нивното историско значење. Истата постапка (правилна транскрипција, но без никакви географски или културни одредници) е применета и на топонимите *Караорман, Славеј Планина, Дебарџа, Малесија* или на споменикот *Беаз-куле* преведен како *Beaz Tower*. Недостатокот од културни објаснувања и тенденцијата кон одомаќинување се забележува и во преводот на епитетот на Гоце – војвода. Преведен е како *commander* т.е. „командант“, иако и во англискиот јазик постои терминот *voivode*. Сепак, од друга страна, лексемата *ајдук* е пренесена соодветно на англиски јазик како *haiduk*.

Во дел од песните сретнуваме и емотивно обоена лексика, односно деминутиви, особено кога станува збор за деца. Ваквите форми претставуваат предизвик за преведувачот затоа што се мошне ретки во англискиот јазик. Во однос на преводот на овие лексеми, преведувачката се определила, главно, за семантички превод и не ја зела предвид стилската нијанса. Така, *заче* и *дождец* се соодветно *tooth* и *rain*. Во еден стих од песната *Мостот* испуштена е деминутивната форма: *насмеал мило усте во сонот – he was smiling in his dream*. Преводот на *сонцето-јунче* како *sun-hero* е несоодветен не само од стилска гледна точка туку и семантички бидејќи станува збор за деминутив од *јунец* а не од *јунак*. Можеби би бил посоодветен преводот со *calf*. На крајот, и *пупунче* е пренесено правилно семантички со англискиот назив на соодветната птица – *hoopoe*, но, во овој случај не само што не е пренесена деминутивната форма туку станува збор и за нефункционален еквивалент бидејќи овој назив не се користи во соодветен галовен контекст во англискиот јазик.

Синтаксата во преводот

Во однос на синтаксата на поезијата, во поезијата на Конески има и потврдни и извични и прашални реченици. По нив следува одговор и со тоа таа потсетува на народната поезија. Афирмативните реченици, пак, знаат да бидат куси или испрекинати, со употреба на различни интерпункциски знаци. Тоа може да се илустрира особено со употребата на точката, трите точки или на цртата во стихот:

Кажете. Сам сум ... Викам. Молам.

Do tell me. I am alone... I cry. I beg

Од таа немоќ – плач те стиска

Loud cry crushes you – from that weakness.

Преведувачката ги следи успешно ваквите синтаксички обележја во преводот.

Во стихот на Конески има и вметнати елементи. Тоа е карактеристично особено во песната *Средба со Жинзифов*. Преведувачката не водела сметка за ваквите елементи:

Си станал, велат, во царски дом и

They say you stood up in a royal home

*Што животот те дари, кажи,
што смртта, кажи, ќе ти земе?*

“Tell me, what life has given you

So the death would take it from you?”

Исто така, во одбраните песни, од синтаксички аспект, неретко сретнуваме инверзии, и тоа придавка или придавки кои се јавуваат по именката или, воопшто, поместени реченични членови.

Инверзијата на придавката и на именката ја сретнуваме речиси во сите песни од овој избор. Тоа е видливо во првата строфа од поемата *Мостот*:

Кога од земјава мачна

отстапи Немецот поган,

тој, в злоба песосан мрачна,

разнесе пустош и оган.

When of this tormented land

The evil German withdrew,

He, obnoxious and malevolent,

Blew fire and depredation.

Инверзијата се јавува и во други песни. Во песната *Средба со Жинзифов*: *мракот лепкав (steaky darkness) или лист појолтен в библиотека (A yellow sheet in a library too ?!)*. Ја има и во *Закопна песна*: *носилка трга низ село наше (the sound of marching echoes through our village)*. Исто така, таа се сретнува и во *Караорман*: *до кај држи земја македонска (as far as it is the Macedonian land)*. Од примерите се гледа јасно дека оваа особеност не е пренесена во преводот, со исклучок на првата строфа од поемата *Мостот* во која двете придавски форми се вметнати по заменската форма.

Вообичаениот реченичен ред е често нарушен во поезијата на Конески. Така започнува и неговата песна *На граница*: *езероно ти го виде (you see that lake)*. Потоа продолжува и во стихот *нека врагот страв го здрви (let the devil freeze with fear)*. Исто е и во други песни: *навевал ветрот лисја (the wind drifted leaves)*. За жал, ваквите поместувања не се следени никаде во препевот.

Сталев (1970: 237) истакнува дека опчечорувањето не е застапено во народната поезија. Во таа смисла, и во изборот поезија на Конески ваквата постапка ја сретнуваме само еднаш и таа е соодветно пренесена во препевот:

*Старата Москва е тука. Сина
приквечер на улиците слага.
Old Moscow is here. Purple
Evening falls down on the streets.*

Една посериозна синтаксичка интервенција е извршена во препевот на првиот стих од *Средба со Жинзифов*. Стихот претставува една реченична целина во оригиналот поделена на две реченици во препевот:

*На стара Москва улица мирна.
Old street in Moscow. A quiet one.*

Стилските фигури во преводот

Преку стилските фигури во одбраната поезија на Конески се отсликува силното влијание на народната поезија. Така, речиси доминантна е персонификацијата, а се сретнуваат и компарацијата, метафората и метонимијата.

Персонификацијата е темелот на поемите *Мостот* и *Караорман* бидејќи во нив се очовечени главните протагонисти:

*Готов е мостот!
Убавец бодер!
The bridge is finished!
Vigorous beautiful thing!*

*Караорман и Славеј Планина,
двајца браќа, два лути ајдути.
Karaorman and Slavej Mountain
Two brothers, two fierce haiduks.*

Персонификација сретнуваме и во *Средба со Жинзифов*, особено во стиховите:
*со сува рака зло те стегло,
офтика гради со нож ти сече.
The evil caught you with its dry hand,
Consumption cuts your chest.*

Во *Илинденски мелодии*:
*не истрпе срце ропство да го јади!
The heart was never meant to be a feast for the tyrant.*

Од примерите заклучуваме дека постои неконзистентност во пренесувањето на персонификацијата, особено во однос на персонификацијата на мостот, кој од „убавец“ се претвора во „убаво нешто“ во преводот, односно се опредметува. Во *Илинденски мелодии*, пак, преведувачката прибегнува кон парафраза со која повторно се губи персонификацијата.

Компарацијата е најзастапена во *Мостот*. Преку неа, повторно, се пренесува персонификација:

*Како прекршен 'рбет
лежи на вода мостот, (...)*

*Like a twisted spine,
The bridge rests on the water, (...)*

*небаре болник од болничен одар.
As if a patient rises from his hospital bedstead.
Понекогаш компарацијата потсетува на народната поезија:
Аргатски живот ко лута змија.
Labored life like a venomous snake.*

Скратената компарација, метафората, е исто така присутна во поезијата, особено во *Мостот*:

*Тиранот долго што кај нас
сееше ужас и тага –
The tyrant that for a long time
Spread terror and depression*

Но и во *Средба со Жинзифов*, во која Конески вели:
*тој орач беше на пуста нива
He was the plowman of the desolated field.*

Или, тој алудира на народното творештво, кога го става во редот на:
*мажи со свездено чело
men with starry forehead.*

Таква алузија на народната поезија се сретнува и во песната *На граница*, во стихот:
*Пече, тишти в срце рана!
Open sore bothers and hurts in the heart.*

Метонимијата е помалку застапена во овој избор и се сретнува во форма карактеристична за тој период:

*се крена работна рака
A working hand rose.*

Компарацијата и тропите се соодветно пренесени во препевот.

Заклучок

Во однос на пренесувањето на културните елементи на англиски јазик, очигледно е дека паратекстот не дава доволно информации за историскиот контекст, кој, пак, е од исклучителна важност за разбирање на одбраната поезија. Во воведот, наместо анализа на *Тешкото*, посоодветно би било да се поместат анализи на одбраната поезија, како и да се наведат и историските настани и личности споменати во нив. Исто така соодветно би било во воведот да се истакнат и оние елементи кои се карактеристични за народната поезија и кои повторно би биле значајни за доближување на македонската култура до целната. Во самите препеви сретнуваме само една фуснота, која, повторно не е потполно во функција на контекстот на песната, а недостасуваат и други фусноти кои би објасниле поединечни ликови и настани. Ако се смета дека употребата на фусноти го нарушува ритмот на поетското дело, тогаш е неопходно, појаснувањата кои се однесуваат на појдовната култура, да се опишат подетално во воведниот дел.

Од фонолошки аспект препевот би требало да подлежи на сериозни усовршувања во некои наредни изданија. Преведувачката била доследна само во однос на анафората. Алитерацијата е делумно пренесена, а се чини дека таа, неретко, е и сосема случајна. Пренесувањето на асонанцата е, можеби, најсериозниот преведувачки предизвик во овој поетски избор поради тоа што таа се заснова на гласот *ж*, кој е исклучително ретко застапен во англискиот јазик. Во тој поглед, асонанцата со употребата на гласот *л* во англискиот препев на последната строфа, може да се смета како компензација. Најголемата забелешка во однос на фонолошкото рамниште се однесува на римата, која ретко или воопшто не е пренесена на англиски јазик.

Преводните решенија за лексичките предизвици се семантички прецизни, но повторно не го пренесуваат „очудувањето“. Тоа се однесува, пред сè, на архаизмите, а потоа и на сложенките и на деминутивите. Забележуваме недоследност и во преводот на лексемите кои се правилно обележани. Така, едната таква лексема е одомаќинета, а за другата е понудена соодветна лексема која постои во англискиот јазик, но го носи обележјето на појдовната култура.

Синтаксичките очудувања се пренесени во различна мера во препевот. Со исклучок на еден стих, синтаксичките структури, паузите, испресечените стихови се правилно пренесени, а пренесено е и опчекорувањето. Од друга страна, преведувачката не ги пренесува честите инверзии и поместувања на реченичните членови.

Неконзистентноста, која ја забележуваме на сите рамништа на анализа, се забележува и на семантичкото рамниште. Тоа значи дека препевот на персонификациите не е доследен, но затоа компарацијата и тропите се соодветно препеани.

Во препевот забележуваме дури и граматички грешки. Се јавува погрешна употреба на форми за сегашно време кај глаголот *glimmer: And so he lives and glimmer like this*. Исто така, има несоодветна употреба на сегашно наместо минато време: *езероно ти го виде – you see that lake*.

Конески остави зад себе огромен опус и тоа не само од научни трудови, туку и од поетски дела, кои и со темите и со формата сериозно нè задолжија како негови наследници. Во тој поглед, кога се препејува неговата поезија, таа треба, како што вели Бенјамин, „со љубов и до детаљ“ (Benjamin 2004: 21) да се вгради во целниот јазик и во целната култура. Треба да бидеме водени од мислата дека поживотот на Конески е поживот и на народната поезија и на Жинзифов и, конечно, на сите нас.

Користена литература

- Jakobson, R. (1973). *Questions de poétique*. Paris: Éditions du Seuil.
- Конески, Б. (1971). *Јазикот на македонската народна поезија*. Скопје: МАНУ.
- Матевски, М. (2008). Поезијата на Блаже Конески. In Конески, Б. *Послание*“. Битола: Микена.
- Мицковиќ, С. (1986). *Поетските идеи на Конески*. Скопје: Наша книга.
- Михајловски, Д. (2006). *Под Вавилон – Задачата на преведувачот*. Скопје: Каприкорнус.
- Munday, J. (2010). *Introducing Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Пандев, Д. (2019) *Окружуието на Конески*. Скопје: Македонски збор.
- Сталев, Г. (1970). *Македонскиот верс*. Скопје: Македонска книга.
- Старделов, Г. (1990). *Одземање на силата: поезијата на Блаже Конески*. Скопје: Мисла.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Walter, B. (2004). The Task of the Translator. In Venuti, L. (Ed.), *Translation Studies Reader*.

London: Routledge.

Корпус

2011. Founders of Modern Macedonian Poetry. Skopje: St. Clement of Ohrid, National and University Library.

Конески, Б. (2011). *Целокупни дела*. Скопје: МАНУ.

KONESKI'S AFTERLIFE

Abstract: Walter Benjamin introduces the term *afterlife* into translatology to explain the meaning of translation for a literary work. With the poetic opus of Koneski in front of us, we inevitably wonder if and how much we enable his afterlife or even his life outside our homeland. Because Koneski's poetry is both Macedonian and universal - he is tormented by the past and by the future, he contemplates on life and death, on our obligations in the present and those towards eternity.

In that sense, the subject of this paper will be the translation of Koneski's poetry into English. The corpus consists of the translation of several of his poetic works placed in the edition *Founders of Modern Macedonian Poetry*. The translatalogical analysis will cover several aspects.

On the one hand, we will analyze the translation of cultural elements. The analysis should show what strategies the translator used when transferring features of Macedonian culture and how much the overall edition, together with the paratext, allows the English-speaking reader to dive into one culture, often distant to him.

Then, the subject of our analysis will be the translation solutions on several language levels following the methodological approach of the so-called *translation matrix*. We will first analyze the versification, the art of form in his poetry, to see whether and how it is conveyed in the translation. Then, we will analyze the vocabulary, which is rooted in tradition, but which is often innovative. Finally, we will analyze the specific syntactic structures and stylistic figures that are an additional challenge even for the most skilled translator.

Keywords: poetry, translation, Macedonian language, English language.

Златко Жоглев
Педагошки факултет – Битола
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
РС Македонија

МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Апстракт: Во овој труд се анализира на поврзаноста на македонскиот фолклор и поезијата на Блаже Конески.

Најпрво се разгледува и презентира корелацијата меѓу фолклорот, народната поезија и литературното творештво на Блаже Конески. Притоа, се пишува за тоа дека Конески, од една страна го зема македонскиот фолклор како инспирација (на пример, песните од циклусот „Марко Крале“ започнуваат со хипотекст, кој е, најчесто, дел од некое предание или народна легенда), а од друга страна придонесува за напуштање на фолклорниот маниризам и регионализам, присутни во македонската повоена поезија (Старделов, 1991).

Потоа, се врши анализа на народните легенди и на песните од циклусот „Марко Крале“ (конкретно, анализирани се следниве четири песни: „Одземање на силата“, „Кале“, „Марковиот манастир“ и „Песја Брдце“).

На крајот, трудот завршува со краток брилијантен текст од академик Георги Старделов за улогата и придонесот на Блаже Конески за нашиот фолклор (посебно на македонските народни легенди и преданија) во однос на негувањето на јазикот и на литературата – белег на нашиот идентитет. Имено, преку нив Конески успеал да ја одгатне македонската историска судбина и, воопшто, човечката судбина.

Клучни зборови: македонски фолклор, поезија, Блаже Конески.

Фолклорот, посебно народната поезија и литературното творештво на Блаже Конески

Поезијата на Блаже Конески е стожерна поезија за македонскиот културен идентитет. Таа стожерност, темелност и историска значајност се директно поврзани со македонскиот фолклор. Имено, Блаже Конески го користи македонскиот фолклор, од една страна како инспирација за црпење идеи за своето творештво, но од друга страна, како што вели Старделов (1991: 6), тој „решително придонесе за сломот на фолклорниот маниризам и фолклорниот регионализам, присутен дотогаш во нашата повоена поезија“. Со тоа, Блаже Конески придонел во средиштето на неговиот поетски опит да биде „синтезата на митот и реалното“ (Старделов, 1991: 7).

Ставот на Блаже Конески во однос на фолклорот и народната традиција, особено народната поезија, е за длабоко почитување и позитивен. Тоа се однесува и на литературното, а многу повеќе на поетското творештво. На пример, еве што пишува Конески во неговиот есеј „За поезијата“:

„Пред сè, со усната народна поезија се одржуваше во нашата средина врската со генерациите преку поетскиот збор. ...Јас сум ги усвојувал во своето детство нашите народни песни, преданија и легенди на самиот извор на најблиската средина, со нивното својствено звучење. Јас не сум ги учел нив од книга. Подоцна сум користел во својата поезија многу мотиви од нашата орална традиција“ (сп. Мојсова-Чепишевска, 2007: 33)

Неговиот придонес е и во тоа што успеал да покаже дека локалните и националните специфики на нашиот фолклор, посебно на македонската народна поезија, имаат во себе универзални општочовечки карактеристики. Така, Блаже Конески успеал локалното и националното од македонскиот фолклор, транспонирани во неговата поетика, да ги

издигне на повисоко ниво и да покаже дека имаат универзални вредности и карактеристики.

2. За присуството на македонскиот фолклор во поезијата на Рацин мошне солиден преглед даде Конески во веќе споменатата студија со наслов „Како работел Рацин над ’Белите мугри‘ “. Имено, во овој свој текст Конески зборува за улогата што ја имале песните од Зборникот на Миладиновци во Рациновото стихотворење: „Сите овие факти ни го осветлуваат начинот по којшто Рацин ја искористувал народната песна за своето индивидуално творештво, ни сведочат (Младеноски 2012: 5) дека таа му била често непосредна инспирација и дека некои свои работи тој ги почнувал при самото читање на народни песни, уште опфатен од нивното звучење“. (Младеноски, 2012: 6)

3. Слично како кај Рацин, и во поезијата на Конески постои еден *структурен слој* што можеме да го дефинираме како *составен дел на македонската фолклорна традиција*. Неговата многу позната песна, „Тешкото“, е инспирирана од истоименото старо македонско оро. И кај Конески, како и кај Рацин, ги среќаваме фолклорните постојани епитети (го раззелена, малој моме), но и словенската антитеза (во песната „Охрид“ на пример).

Меѓутоа, во поезијата на Конески најтипична е постапката на *актуализација на одделни мотиви и теми од македонската фолклорна традиција*. Како најкарактеристични во оваа смисла можат да се посочат песните од циклусот „Марко Крале“.

Народните легенди и песните од циклусот „Марко Крале“

Во текстот што следува, за потребите на овој труд се врши анализа на песните: „Одземање на силата“, „Кале“, „Марковиот манастир“ и „Песјо Брдце“ (Епилог).

На почетокот од секоја песна од циклусот „Марко Крале“ се дадени народни легенди кои функционираат како *хипотекст*, врз чија основа Конески ги гради неговите нови поетски содржини како *хипертекст*. Притоа, Блаже Конески користи повеќе постапки како што се: актуализација, иновација, модернизација, осовременување на традиционалните мотиви од фолклорот итн. Значајно е тоа што речиси сите песни на Блаже Конески, инспирирани од народните легенди и преданија имаат интертекстуални релации како со поетските така и со прозните творби на повеќе наши познати писатели, како што се: браќата Миладиновци, Кочо Рацин, Петре М. Андреевски итн. (Андоновски, 2009: 141).

Во првата песна („Одземање на силата“) авторот, како *хипотекст* од народна легенда, го дава следниов текст:

Преправен на питач, Господ го пречека Марка Кралета крај патот. Во една торба беше ја збрал тежината на сета Земја. „Синко, стар сум, поткрени ми ја торбава на рамо“. Марко ја подзеде со врвот на копјето и Земјата се затресе. „Што сум сторил јас?“ си рече Господ во себе. И му ја остави само третината од силата. (Конески, 1991: 111)

Блаже Конески ја почнува песната со благодарност од страна на Марко Крале кон Бог за сè што му дал, вклучувајќи ја и силата. Потоа завршува со прашање кое би можело да се толкува како реторичко, но од друга страна може да се толкува како вистинско егзистенцијално прашање, кое е одраз на реална недоумица и барање одговор за зачудувачката постапка на Бог.

Ти што ми даде неимоверна сила,
 да растам мускулесто како даб, на глуждови,
 да се израдувам, млад, од своето чаталење
 и листење,
 да шалавам наивен,
 ти што ми даде да сетам дека и земјата
 можам да ја поместам
 како орач што истава камен пред лемешот,
 мој Боже,
 зошто се уплаши од мене,
 зошто во непромислен страв ја измени својата
 првобитна намера,
 зошто ми ја одзеде силата? (Конески, 1991:111)

Потоа поетот го развива дејството и кажува дека тој му приоѓал „во мислите како на
 родител што му се приоѓа“, ... дека го сметал како „свој закрепник“ и некој кој се грижи
 за него: **и не можев да те замислам инаков/ а Ти семоќен/ ти се престори на – питач.**

Чудењето се засилува до крајно неразбирање, кое се претвора во разочарување.
 Продолжува и прашува:

Мој Боже,
 зошто до толку се понижил
 за да ме поништите мене?
 Не мислеше ли дека еден човек
 Ќе сведочи за миг на твоја подла слабост.

 Безмилосен,
 ти немаше мерка за моето унижување.
 (Конески 1991:112)

На крајот, преку зборовите на Марко Крале, поетот Блаже Конески презентира
трансформирање на загубата (на силата и унижувањето) **во добивка** (божјото во
 човекот да се искористи за да ги надмине тешкотиите со кои се соочува Марко Крале) –
преку самостојно барање на сопствениот пат во животот. Тука поетот имплицитно
 дава универзална поука за сите луѓе, дека наместо да се жалат и разочаруваат, треба да
 се борат и сами да си го трасираат својот пат во животот.

Мој Боже,
 чади во твоите раце гламната со која
 ми ги подгоре крилата,
 целата моја сушност се накрева против тебе,
 моето срце те проколнува,
 не чекам одговор од тебе,
 унижен
 секавам сепак во мене нешто што те надминува,
 што си го имал, можеби, но си го отуѓил
 кога нè создаде да откинеш од маката,
 сам
 низ думани треба да го барам патот на мојот живот.
 (Конески 1991:113)

Во песната „Кале“ Блаже Конески како *хипотекст* на почетокот ги има ставено следниве зборови од народната легенда:

*Кога го видаше калето во Варош, Марко
собра голема ангарија, мажи и жени,
мало и големо. Од Плетвар до Варош од
рака на рака подаваа камен. Седумдесет
деца во пелени изумреа без цицање.*

Во оваа песна Блаже Конески, на поетски начин, развива неколку клучни идеи:

1. Тој бил судбински повикан да го направи калето како *итит од злото*;

*Јас бев и роден за да го направам ова кале
За итит и закана пред лошотијата.*

2. Занесен во неговата судбински (само)доделена улога (колку тоа и да звучи оксиморонски, на крајот од песната ќе се разјасни) тој „ослепува“ и „оглувува“ за маките низ кои поминуваат луѓето бидејќи ниту гледа што се случува ниту ги слуша лелеците на луѓето, а посебно пискотниците на децата;

3. Многу големи (само)доделени судбински проекти на луѓето, посебно на јунаците, се всушност само нивна СУЕТА. Тоа се, всушност, почетните зборови на книгата „Проповедник“ од Стариот завет (Суета над суетите, вели проповедникот, суета над суетите – сè е суета!), мотив што Блаже Конески, на извонреден начин го вградил во оваа песна, заснована на народната легенда, а истиот брилијантно го искажал во поетска форма во песната „Кале“.

Блаже Конески го опејува тоа со следните зборови во последната строфа и ја „парчосува“ суетата, преку зборовите на Марко Крале за неговото сфаќање и егзистенцијално буђење:

*Оддалеку го наслушувам веќе
неминовниот пристап на лошотијата,
непредвидливи и безбројни се нејзините патеки,
нејзините богази
а браздите што ја водат,
ниту ќе ја задржи моето бело кале неа,
не ќе ја задржи
а ќе ја принуди само
да урне уште една горда замисла.
(Конески 1991: 119)*

Во песната „Марковиот манастир“, како повод е земена народната легенда, според која, „за гревот, за седумдесетте деца што умреа кога го видаше калето, Марко направи седумдесет цркви“.

И тоа го прогонуvalo Марко Крале. Седумдесетте деца кои умреле не можел да ги заборава никако затоа што нивните духови,

*... за сето време знам –
темните прилики молчат во мојот мрак,
нема бегство, нема прошка и нема оставање спомен.
(Конески, 1991:111)*

Последниот мотив од народните легенди, кој се обработува овде, е поврзан со народната легенда за месноста Песјо Брдце кај Прилеп.

*На Песјо Брдце кај Прилеп Марко водеше бој со денови. Мавни, чинеше, со сабјата, преполови го душманот, двете
половини оживуваа и се правеа двајца. Виде Марко дека не бидува, поткова коња наопаку, кладе барабани да бијат на ветар, да не сетат дека никого нема во калето и се загуби некаде во ноќта.*

И во оваа песна еден од основните мотиви е борбата на Марко Крале против злото што се најавува уште во првата строфа:

*И оваа битка требало да ја водам,
да ја бијам
со денови,
со крвави раце до рамена,
со крвави нозе до колена,
до премалување –
дури не се испитам сосем,
дури не дојдам до крајот,
дури не секнам како бунар што секнува
во летен пек,
за да ја сетам последната желба:
Само никој да не ја види мојата смрт!*

И покрај тоа што Марко се борел цел ден со злото, навечер тоа се враќало, како никогаш да не направил ништо. Тоа е, всушност, познатиот мотив од **Митот за Сизиф**, кој постојано го туркал каменот на угорница, но тој одново и одново му се враќал.

Во претпоследната строфа Блаже Конески прави само поетска обработка на мотивот од народната легенда, па преку зборовите на Марко Крале порачува:

*Ковајте ми коња наопаку,
клајте барабани на ветар да бијат,
нека ги страши уште мојот призрак,
да не ја видат мојата смрт!*

Главната идеја во оваа песна е содржана во последната строфа, во која Блаже Конески маестрално финишира:

***Само никој да не ја види мојата смрт,**
да бидам сам со неа
како со невеста
во ноќ на затруднување!*

Прекрасна метафора, со уште попрекрасна симболика и порака. Имено, во овие последни стихови, Блаже Конески, во поетска смисла транспонира една универзална мисла, која е присутна во учењето на повеќе филозофи и филозофски школи, а посебно во, речиси, сите позначајни религии: **смртта не е крај, туку нов почеток!**

(На)место заклучок

На ова место ќе завршиме со зборовите на академикот Георги Старделов за „фасцинантните поеми“ споменати понапред, во кои тој за Конески истакнува: „ги слушнува легендите... и во нив и низ нив ги резимира крвавите траги на колективните битисувања, на колективната свест и сензибилитет, на колективните чувствувања и доживелици на нашиот човек низ столетијата дамна пред нас, но и на нас денес низ тие дамнешни столетија. Поетскиот подвиг на Блаже Конески е токму во тоа што тој успеа од нив (македонските народни легенди) да ја одгатне нашата историска судбина или, уште поточно, човечката судбина воопшто, да ја одгатне митската сила и митската смисла на легендите и древните преданија и со нив да ја проникне нашата современа човечка реалност, ... за на тој начин да ја востанови хармонијата на мигот и вечноста“ (Старделов, 1991:7).

Користена литература

- Андоновски, В. (2009). *Воскресението на читателот*. Скопје: Табернакул.
- Конески, Б. (1991). *Земјата и љубовта*. Скопје: Култура-Македонска книга-Мисла
Наша книга-Детска радост.
- Младеноски, Р. (2012). „Рациновиот дух во стиховите на Блаже Конески“. Зборник на трудови од XXXVIII Научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, одржан во Охрид на 14-15 јули 2011 година, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Скопје, 2012, стр. 89-100.
- Младеноски, Р. (2020). “Хипотекстот во поезијата на Блаже Конески”. Зборник на трудови од Петтата меѓународна научна конференција ФИЛКО (филологија, култура, образование), V (5). pp. 223-232.
- Младеноски, Р. (2004). “Синтеза на фолклорното и современото во циклусот ‘Марко Крале’ од Блаже Конески”. *Современост*, 52 (1). pp. 64-76.
- Мојсова-Чепишева, В. (2007). *Мал книжевен тестамент*. Скопје: Македонска реч.
- Старделов, Г. (1991) „Предговор“ во книгата од Блаже Конески, *Земјата и љубовта*. Скопје: Култура-Македонска книга-Мисла-Наша книга-Детска радост (стр.5-20).

MACEDONIAN FOLKLORE AND BLAZHE KONESKI'S POETRY

Abstract: This paper explores the interrelation between Macedonian folklore and Blazhe Koneski's poetry. Firstly, the paper analyses and presents the relation among folklore, folk poetry and literary works written by Blazhe Koneski. The paper underlines the fact that Koneski is inspired by the Macedonian folklore (thus, for instance, the poems in his *Krali Marko* cycle commence with a hypotext, which is, in most cases, a part of a legend or falktale); but, at the same time, Koneski also veers away from manirisms and regionalism, both of which are typically present in Macedonian post-war poetry (Stardelov, 1991).

Moreover, the paper offers an analysis of the national legends and poems from the *Krali Marko* cycle. More precisely, the following four poems have been analysed for the purposes of this paper: “*Odzemanje na silata*”, “*Kale*”, “*Markoviot manastir*”, and “*Pesjo Brdee*”.

Finally, the paper brings forth a short but brilliant text, written by an academician, Georgi Stardelov, about the role and Blazhe Koneski's contribution to Macedonian folklore, Macedonian national legends and folktales,

in particular, with reference to cherishing both language and literature, i.e. the very marks of our own identity. Namely, it was through them that Koneski managed to decipher the Macedonian historical fate and, human fate, overall.

Keywords: *Macedonian folklore, poetry, Blazhe Koneski.*